

УДК 378.126

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-2-46>**Тетяна ПАСІЧНИК,***orcid.org/0000-0001-5176-6661**кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської філології**Київського національного лінгвістичного університету
(Київ, Україна) tetiana.pasichnyk@knlu.edu.ua*

ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ У КОНТЕКСТІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

У статті обґрунтовано класифікацію видів усного перекладу, проаналізовано лінгвістичні та психологічні особливості усного послідовного і синхронного перекладу у контексті методичної підготовки майбутніх викладачів усного перекладу. Виділено такі критерії класифікації усного перекладу як: 1) напрямок мовних комбінацій, 2) використання технічних засобів, 3) використання запису, 4) обсяг повідомлення, 5) модальність сприйняття повідомлення, 6) місцезнаходження учасників перекладу, 7) сфери застосування. Синхронний переклад розглядається як вид усного перекладу, під час якого перекладач одночасно зі сприйняттям повідомлення в усній або/та письмовій формі на мові оригіналу усно перекладає його мовою перекладу. Синхронний переклад може бути одно-стороннім або двостороннім, контактним або дистанційним, з використанням спеціального обладнання або без, повним або скороченим. У статті виокремлено психологічні механізми синхронного перекладу. Для роботи тлумача в умовах одночасного сприймання повідомлення та його перекладу надзвичайно важливими є добре розвинені психологічні механізми довгострокової, короткострокової та оперативної пам'яті, а також механізми концентрації та розподілення уваги. До інших важливих механізмів, які забезпечують таку діяльність віднесено ймовірнісне прогнозування та випереджувальний синтез, мовленнєву компресію, впізнавання мовленнєвих образів, рівневе управління діяльністю та усвідомлення дій, переключення з однієї мови на іншу та механізм самоконтролю. Послідовним перекладом вважається такий вид усного перекладу, під час якого перекладач після сприйняття цілого повідомлення або його частини в усній та/або письмовій формі на мові оригіналу усно перекладає його мовою перекладу. Усний послідовний переклад може бути одно-стороннім або двостороннім, контактним або дистанційним, повним або скороченим, з використанням техніки скоропису / запису на диктофон або без. У статті описані психологічні механізми, які забезпечують послідовний переклад, а саме смислове сприймання, стійкість, концентрація, розподілення та переключення уваги, пам'ять (короткочасна, оперативна, довготривала) та ймовірнісне прогнозування.

Ключові слова: лінгвістичні особливості усного перекладу, психологічні механізми, синхронний переклад, усний переклад, усний послідовний переклад.

Tetiana PASICHNYK,*orcid.org/0000-0001-5176-6661**PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor;**Head of the English Philology Department**Kyiv National Linguistic University**(Kyiv, Ukraine) tetiana.pasichnyk@knlu.edu.ua*

LINGUISTIC AND PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF INTERPRETING IN THE CONTEXT OF METHODOLOGICAL TRAINING OF PRE-SERVICE INTERPRETER TRAINERS

The article provides a comprehensive analysis of linguistic and psychological features of consecutive and simultaneous interpreting. The following criteria for classification of interpreting are distinguished: 1) direction of language combinations, 2) usage of technical means, 3) usage of recording, 4) volume of message, 5) perception modalities, 6) location of participants, 7) spheres. Simultaneous translation is considered to be a type of interpreting, when an interpreter translates an oral and / or written original message into the target language simultaneously with its perception. Simultaneous interpreting can be one-way or two-way, contact or remote, with or without special equipment, full or abridged. The article highlights such psychological mechanisms of simultaneous translation as the mechanisms of long-term, short-term and operative memory,

the mechanisms of concentration and distribution of attention, probabilistic prediction and anticipatory synthesis, speech compression, speech pattern recognition, level management and awareness of actions, the mechanism of switching from one language to another and the self-control mechanism. Consecutive translation is a type of interpreting, during which an interpreter translates the whole original message or part of it into the target language only after having perceived it. Consecutive interpreting can be one-sided or two-sided, contact or remote, full or abridged, with or without the technique of copying / recording. The article also describes the psychological mechanisms that provide consecutive interpreting. These are semantic perception, stability, concentration, distribution and switching of attention, memory (short-term, operational, long-term) and probabilistic prediction.

Key words: *Consecutive interpreting, interpreting, linguistic features, psychological mechanisms, simultaneous interpreting.*

Постановка проблеми. Зростаюче значення професії перекладача у сучасному глобалізованому світі, швидкий темп розвитку усіх сфер життєдіяльності суспільства, нові вимоги до кваліфікації фахівців з перекладу, беззаперечно, мають вплив на підготовку викладачів перекладу у закладах вищої освіти. Формування перекладацької компетентності у майбутніх медіаторів міжкультурного спілкування здійснюється науково-педагогічними фахівцями закладів вищої освіти, зокрема, викладачами перекладу. Проблема професійної підготовки таких кадрів є актуальною, але недостатньо розробленою, про що свідчить відсутність науково обґрунтованої методики підготовки викладачів перекладу, зокрема усного, яка і стала пріоритетним напрямком наших наукових пошуків. Одним з підґрунть зазначеної методики є аналіз та визначення лінгвопсихологічних особливостей усного перекладу.

Аналіз досліджень. Ця проблема вивчалася багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, такими як Д.А. Гервер, О. Каде, С. Каліна, Г.Е. Мірам, А. Норберт, С.С. Саприкін, Л.М. Черноватий, А.П. Чужакін, Т.В. Ганічева, Н.В. Зінукіна, І.О. Сімкова та іншими. Було запропоновано різні тлумачення поняття «усний переклад», критерії класифікації його видів, різні визначення етапів цього процесу залежно від того, якого підходу дотримувався той чи інший вчений, та якою була мета дослідження. У своїх наукових пошуках ми розглядаємо особливості усного перекладу з метою подальшої розробки методики підготовки філологів до викладання перекладу.

Мета статті – визначити лінгвопсихологічні особливості усного перекладу у контексті методичної підготовки майбутніх викладачів. Завдання статті: 1) обґрунтувати класифікацію видів усного перекладу; 2) проаналізувати лінгвістичні та психологічні особливості усного послідовного та синхронного перекладу.

Виклад основного матеріалу. Серед вітчизняних та зарубіжних вчених не існує загальноприй-

нятої класифікації видів усного перекладу (УП). Однією з причин цього, на нашу думку, є те, що вченими виділяються різні критерії класифікації. Іншою причиною, на наш погляд, є відмінні погляди на сутність самого процесу усного перекладу. У нашому дослідженні усним перекладом вважаємо такі його види, що передбачають вербальну (звукову) передачу мовою перекладу усного або письмового повідомлення мовою оригіналу. Ми не ставимо за мету детальний аналіз існуючих класифікацій видів усного перекладу. Зробимо акцент лише на обґрунтуванні нашого вибору класифікації з метою її використання у подальшій розробці моделі методичної компетентності викладача усного перекладу. За основу ми взяли поділ видів усного перекладу за критерієм сприйняття тексту-оригіналу на усний переклад на слух та усний переклад з аркуша. За критерієм часового співвіднесення комунікативних актів усний переклад на слух поділяється на послідовний та синхронний. Слід зазначити, що переклад з аркуша деякі дослідники відносять як до послідовного перекладу, так і до синхронного перекладу (Van Hoof, 1962), а деякі вчені вважають його окремим видом усного перекладу (Сімкова, 2015). Через те, що усним перекладом ми вважаємо переклад не лише усних повідомлень, а й письмових, тому у нашому дослідженні переклад з аркуша розглядається як форма синхронного та послідовного перекладу. Вчені диференціюють види усного перекладу і за іншими критеріями, однак ключовим критерієм класифікації, на наш погляд, є критерій часу співвіднесення повідомлення на мові оригіналу (МО) з повідомленням на мові перекладу (МП), згідно з яким розрізняють усний послідовний переклад (УПП) та синхронний переклад (СП). Така класифікація допускає подальший більш детальний поділ УПП та СП за іншими критеріями. Тому, в даній роботі ми зосередимося на цих видах усного перекладу. На основі аналізу та узагальнення поглядів дослідників щодо видів УП,

ми виділяємо такі критерії класифікації УПП та СП, які будемо використовувати у нашому дослідженні, а саме: 1) критерій напрямку мовних комбінацій, 2) критерій використання технічних засобів, 3) критерій використання запису, 4) критерій обсягу повідомлення, 5) критерій модальності сприйняття повідомлення, 6) критерій місцезнаходження учасників перекладу, 7) критерій сфери застосування. За критерієм напрямку мовних комбінацій усний переклад (УПП та СП) може бути одностороннім (переклад здійснюється на одну мову) та двостороннім (переклад здійснюється на дві робочі мови), за критерієм використання технічних засобів – з використанням технічного обладнання та без, за критерієм використання запису – із використанням скоропису / аудіо-запису та без. За обсягом повідомлення на МП усний переклад може бути повний та скорочений (залежно від цілей комунікації). Критерій модальності сприйняття повідомлення на МО дозволяє розрізняти переклад на слух, переклад з аркуша та переклад на слух з опорою на візуальний текст. За критерієм місцезнаходження учасників перекладу професійний усний переклад може бути контактним та дистанційним. Залежно від сфери застосування усний переклад поділяють на переклад конференцій, переклад на переговорах, судовий переклад, соціальний переклад, медійний переклад тощо (Schmitt, 1998; Гончаренко, 2017).

На основі проведеного аналізу існуючих тлумачень СП та УПП надамо узагальнене розуміння сутності цих видів усного перекладу. Синхронним перекладом є такий вид усного перекладу, під час якого перекладач одночасно зі сприйняттям повідомлення в усній або/ та письмовій формі на МО усно перекладає його мовою перекладу. СП може бути одностороннім або двостороннім, контактним або дистанційним, з використанням спеціального обладнання або без, повним або скороченим. Як правило, СП здійснюється на одну мову, хоча на практиці він може бути і двостороннім, про що свідчать опитування перекладачів. На відміну від синхронного перекладу усним послідовним перекладом є такий вид УП, під час якого перекладач після сприйняття цілого повідомлення або його частини в усній та/або письмовій формі на МО усно перекладає його мовою перекладу. Іншими словами, перекладач починає перекладати повідомлення з МО на МП в усній формі після того, як доповідач перестає говорити, закінчивши свою промову або її частину, або ж після того, як сам прочитає частину або весь текст. УПП може бути одностороннім або двостороннім, контактним або дистанційним, повним або скороче-

ним, з використанням техніки скоропису / запису на диктофон або без.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемам УП, вивчення спектру послуг, що надають бюро перекладів, результатів проведеного усного опитування тлумачів дозволили виділити типові ситуації застосування послідовного та синхронного перекладу. УПП затребуваний у таких ситуаціях, як двосторонні дипломатичні зустрічі, ділові переговори, конференції, круглі столи, брифінги, прес-конференції, презентації, семінари, тренінги, телефонні бесіди, фуршети та святкові заходи, екскурсії, супроводження делегацій та приватних осіб, судові засідання, нотаріальні дії тощо. Синхронний переклад, як правило, використовується для міжнародного багатостороннього (багатомовного) спілкування у багатьох сферах суспільного життя (політичній, економічній, науково-технічній, військовій, соціально-культурній, освітній тощо) у рамках міжнародних організацій, конференцій, зустрічей, симпозіумів, прес-конференцій, телевізійних шоу тощо. Слід зазначити, що, зважаючи на стрімкий розвиток усіх сфер суспільного життя, поле використання як послідовного, так і синхронного перекладу постійно розширюється, тому передбачити у процесі навчання усі ситуації його використання неможливо. Натомість, на наш погляд, основною стратегією діяльності викладача усного перекладу повинна бути орієнтація на формування особистості усного перекладача, здатної до ефективної професійної діяльності та до постійного саморозвитку. У процесі підготовки усних перекладачів акцент на формування готовності особистості до самовдосконалення та саморозвитку впродовж життя робить можливим її адаптацію до різних умов праці та різних професійних ситуацій.

Наведені вище критерії класифікації видів УП та проведений аналіз професійної діяльності усних перекладачів (опитування перекладачів та викладачів усного перекладу, вивчення вимог до усних перекладачів на ринку праці, програм підготовки усних перекладачів тощо) дозволили нам виділити форми послідовного та синхронного перекладу. Отже, УПП може бути 1) одностороннім та двостороннім; 2) з використанням скоропису / аудіозапису та без використанням скоропису / аудіозапису; 3) повний та скорочений; 4) з використанням технічних засобів та без використанням технічних засобів; 5) аудіальний (переклад на слух), візуальний (переклад з аркуша) та аудіовізуальний (переклад на слух з опорою на візуальний текст); 6) контактний (при безпосередньому зоровому контакті перекладача з учасни-

ками комунікації) та дистанційний (перекладач не бачить комунікантів). Формами синхронного перекладу можна вважати такі: 1) з використанням технічних засобів та без використанням технічних засобів (нашіптування); 2) аудіальний (переклад на слух), візуальний (переклад з аркуша) та аудіовізуальний (переклад на слух з опорою на візуальний текст); 3) контактний та дистанційний (перекладач працює у кабінці). Зазначені форми УПП та СП виділено з метою їх використання у подальшій розробці робочої моделі методичної компетентності викладача усного перекладу.

Розглянемо психолінгвістичні особливості мовленнєвої діяльності перекладача під час УПП та СП, які необхідно враховувати викладачу для формування його професійно значущих якостей. У психолінгвістиці, яка вивчає процеси породження та сприймання мовлення у їх співвіднесенні з системою мови, процес породження мовлення трактується як послідовність фаз діяльності. Оскільки об'єктом вивчення психолінгвістики є мовленнєва діяльність, а переклад є опосередкованим видом мовленнєвої діяльності (Онопченко, 2004), результати досліджень цієї науки використовуються для вивчення особливостей послідовного та синхронного перекладу.

Синхронний переклад вважається одним з найскладніших видів перекладу. Вивченням його сутності займалися багато вчених, зокрема Д. Жиль, С.Є. Максимов, Д. Расселл, А.П. Чужакін, С.О. Швачко, Д.Селескович та ін. Причину складності синхронного перекладу дослідники вбачають у психолінгвістичних особливостях цього виду мовленнєвої діяльності. Головною відмінністю СП від інших видів перекладу є одночасність (синхронність) таких операцій як смислове сприймання повідомлення на МО (слухання або читання) та говоріння мовою перекладача. Ця характеристика СП визначає інші особливості цього виду мовленнєвої діяльності. До них відносять обмеженість у часі (для синхронного перекладу тлумачу відводиться лише той період часу, коли говорить оратор мовою оригіналу), залежність від темпу мовлення доповідача (темп мовлення перекладача повинен відповідати темпу мовлення оратора), сегментованість (перекладач перекладає відрізки повідомлення в міру їх надходження, які, як правило, є незавершеними), одноразовість сприймання (повідомлення на МО сприймається один раз). Для роботи тлумача в умовах одночасного сприймання повідомлення та його перекладу надзвичайно важливими є добре розвинені психологічні механізми довгострокової, короткострокової та оперативної

пам'яті, а також механізми концентрації та розподілення уваги. До інших важливих механізмів, які забезпечують таку діяльність відносять імовірнісне прогнозування та випереджувальний синтез, мовленнєву компресію, впізнавання мовленнєвих образів, рівневе управління діяльністю та усвідомлення дій, переключення з однієї мови на іншу та механізм самоконтролю. Виділяють ще механізм випереджувального синтезу, що виявляється під час відтворення повідомлення мовою перекладача та полягає у встановленні внутрішніх зв'язків між усіма елементами повідомлення. Іншим механізмом, який сприяє можливості одночасного сприймання повідомлення на МО та його усного перекладу на МП, вважають мовленнєву компресію як засіб зменшення об'єму цільового тексту без нанесення суттєвої шкоди виконанню комунікативної задачі мовця. Мовленнєва компресія повідомлення можлива завдяки інформаційній надмірності мовлення та досягається шляхом пропущення цих надмірних елементів або вживання більш компактних форм висловлювання. Мовленнєва компресія у синхронному перекладі можлива завдяки лінгвістичним та психологічним закономірностям передачі мовленнєвих повідомлень, коли передається сутність повідомлення, а його деталі, виражені другорядними членами, втрачаються під час перекладу. Ще одним психологічним механізмом, який дозволяє усному перекладачу одночасно сприймати та перекладати повідомлення, є механізм слухового впізнавання мовленнєвих образів за їх акустичними характеристиками. Так як під час синхронного перекладу у моменти говоріння участь мовнорухового аналізатора у впізнаванні мовних сигналів на МО дуже обмежена, тому перекладач впізнає слова та словосполучення лише на основі їх слухових (зорових) образів. Промовляння цільового повідомлення перекладачем з регулярними паузами з метою сприймання вихідного тексту при вільному артикуляційному апараті також вважають механізмом, що сприяє синхронізації сприймання та усного перекладу. Механізм рівневого управління діяльністю також дозволяє одночасно здійснювати декілька дій та спрацьовує завдяки механізмам розподілу уваги. Механізм переключення з однієї мови на іншу сприяє актуалізації різнорівневих мовних відповідей між контактуючими мовами та виявляється в автоматизації пошукових дій перекладача. Виділяють ще психологічний механізм самоконтролю та самокорекції (Gerver, 1975), який контролює як сприймання повідомлення на МО, так і породження повідомлення на МП.

Важливість розвитку викладачем перекладу психологічних механізмів виконання синхронного перекладу у майбутніх тлумачів є беззаперечною умовою ефективного навчання. Окрім того, для навчання усного перекладу, зокрема, синхронного, важливим є розуміння етапів (фаз) цього процесу, які можуть стати підґрунтям для розробки вправ (завдань), спрямованих на формування у майбутніх тлумачів умінь, необхідних на різних етапах процесу усного перекладу. Для визначення фаз процесу синхронного перекладу доцільно звернутися до лінгвістичних теорій, що описують моделі процесу перекладу. У перекладознавстві вченими розроблено і описано різні моделі процесу перекладу, найпоширенішими з яких є лінгвістичні (трансформаційна, семантична, ситуативно-денотативна), інтерпретаційна, психолінгвістична та комунікативна. У зазначених моделях простежується еволюція тлумачення поняття процесу перекладу, яка відображає і розвиток перекладознавства. Згідно з лінгвістичними моделями процес перекладу є передачею значень мовних одиниць оригіналу мовою перекладу та включає етапи аналізу, переключення та реструктурування (трансформаційна та семантична моделі); сприймання вихідного повідомлення, ототожнення мовних одиниць МО з одиницями МП, з'ясування ситуації реальної дійсності у повідомленні-оригіналі, опис цієї ситуації мовою перекладу (ситуативно-денотативна модель). Головним недоліком лінгвістичних моделей є те, що вони не враховують комунікативної ситуації перекладу, психічні процеси перекладача та відмінності між письмовим та усним перекладом.

Протиставленням лінгвістичним концепціям перекладу є інтерпретаційна модель Д. Селескович, згідно з якою процес СП включає три етапи: розуміння смислу вихідного повідомлення, девербалізація (відділення смислу від мовної опори) та вираження смислу мовою перекладу (Seleskovitch, 1986). Недоліком інтерпретативної моделі, на наш погляд, є і те, що в ній не описується сам механізм синхронного перекладу, натомість у ній акцентується сприймання і розуміння повідомлення оратора та розгортання мовлення перекладача. Послідовниця інтерпретативного підходу до перекладу М. Ледерер доповнює модель Д. Селескович та диференціює вісім операцій синхронного перекладу, які відбуваються паралельно: сприймання усного повідомлення, його розуміння, інтегрування смислових одиниць з попереднім досвідом, формування висловлювання на МП на основі когнітивної пам'яті, відновлення елементів повідомлення на основі МО з використанням

прямих відповідників, відновлення елементів повідомлення на основі вербальної пам'яті, слуховий контроль перекладача за власним мовленням, усвідомлення ситуації перекладу (Lederer, 2003). Не зважаючи на більш детальний опис механізму синхронного перекладу, М. Ледерер також ігнорує значення мовних одиниць у породженні смислу висловлювання, що є суттєвим недоліком цього підходу. Окрім того, у вищеписаних підходах переклад не розглядається як мовленнєва діяльність. На наш погляд, вагомим внеском у розуміння сутності усного перекладу є здобутки послідовників психолінгвістичного підходу, які вважають його особливим видом мовленнєвої діяльності (Gervert, 1975; Moser-Mercer, 2023). В основу психолінгвістичної моделі перекладу покладено теорію діяльності та когнітивні дії усного перекладача. Відповідно до цієї моделі у структурі СП розрізняють такі фази, як орієнтування в умовах перекладацького завдання, виконання та контроль. Ми вважаємо, що цей підхід до виділення фаз синхронного перекладу є узагальненим і може застосовуватися до усіх видів як усного перекладу, так і письмового. Щоправда часовий проміжок фаз буде різним під час виконання різних видів перекладу. Більш конкретно моделлю синхронного перекладу є «модель зусиль» (The Efforts Model), розроблена Д. Жилем. Виділені автором чотири базові дії-зусилля можна вважати етапами процесу синхронного перекладу. Цими етапами є 1) сприймання на слух інформації мовою оригіналу, 2) аналіз та збереження інформації у короткочасній пам'яті, 3) усне відтворення інформації мовою перекладу, 4) координаційне зусилля (Gile, 2009). Четвертий етап (дія), на наш погляд, скоріше за все пов'язаний з механізмами синхронізації та не є окремим етапом процесу синхронного перекладу. Крім того, оскільки синхронним перекладом ми вважаємо не лише переклад усного повідомлення, а й письмового, тому першою фазою відповідно є сприймання інформації в усній або письмовій формі.

У нашому дослідженні ми спираємося на положення як психолінгвістичного підходу до процесу перекладу, так і комунікативного. Згідно з останнім переклад є опосередкованою міжкультурною комунікацією. Відповідно перекладач відіграє посередницьку роль у міжмовному спілкуванні комунікантів, які належать до різних культурно-мовних спільнот. Процес перекладу розглядається як акт двомовної комунікації. У цьому процесі виділяють два комунікативні акти, а саме 1) комунікацію між відправником повідомлення мовою оригіналу і перекладачем та 2) комунікацію між

перекладачем і одержувачем повідомлення мовою перекладу. Не зважаючи на виділення таких актів процесу перекладу, перекладач не є безпосереднім комунікантом міжкультурного спілкування, як це вважають деякі дослідники. Натомість він є її опосередкованим учасником, який забезпечує міжмовну комунікацію між її безпосередніми учасниками, які належать до різних культурно-мовних спільнот. Усний переклад при цьому є каналом, через який відбувається така комунікація. Мовленнєву діяльність тлумача у процесі міжкультурної комунікації можна вважати комунікативною, а усний переклад (синхронний чи послідовний) етапом міжмовної міжкультурної комунікації. Звідси можна зробити висновок, що процес усного перекладу є мовленнєвою комунікацією в структурі міжкультурної комунікації. Враховуючи етапи комунікативного процесу (орієнтування, реалізація та контроль), прихильники комунікативної моделі виділяють такі етапи процесу усного перекладу, як інтерпретація повідомлення на мові оригіналу та породження (відтворення) повідомлення мовою перекладу. Етап контролю (редагування) в професійному усному перекладі, як правило, відсутній (Черноватий, 2013). Однак самовиправлення тлумача можна вважати редагуванням, що характерно для початкового оволодіння усним перекладом та, звичайно, є неприйнятним для професійних тлумачів. Важливим здобутком комунікативної моделі для методики навчання усного перекладу є те, що виділені етапи процесу перекладу можна співвіднести з відповідними вміннями перекладача. Варто зауважити, що не зважаючи на значну кількість проведених досліджень процесу синхронного перекладу, досі не існує загальноприйнятої моделі цього виду усного перекладу, тому вважаємо доцільним використати комунікативну модель у нашому дослідженні.

На основі аналізу досліджень, присвячених проблемам послідовного перекладу ми дійшли висновку, що більшість вчених, як правило, розрізняють два етапи цього процесу: 1) смислове сприймання інформації на мові оригіналу та її збереження (за допомогою скороченого запису або у короткочасній пам'яті); 2) відтворення інформації мовою перекладу в усній формі (Черноватий, 2013; Gile, 2009). Дії першого етапу (сприймання, аналіз та збереження інформації) відбуваються одночасно, тому вимагають автоматизму їх виконання. Автоматизм полягає у тому, що перекладач повинен вміти швидко виділяти смислові одиниці перекладу на основі контексту, не зважаючи на можливі екстралінгвістичні пере-

шкоди, пов'язані з умовами сприймання вихідного повідомлення (шум, гул, сторонні розмови, налаштування технічних засобів, розмір приміщення тощо), лінгвістичні труднощі (прецизійна та термінологічна лексика, багатозначні слова, складні граматичні структури тощо) та психологічні труднощі (погана дикція мовця, швидкий темп мовлення). Фактично під час першого етапу послідовного перекладу на слух з записом перекладач паралельно виконує два види мовленнєвої діяльності: аудіювання та письмо, що вимагає від нього вмінь синхронізації цих видів діяльності. Під час послідовного перекладу без використання скоропису перекладач має синхронізувати смислове сприймання повідомлення та його запам'ятовування. Впродовж другого етапу послідовного перекладу з використанням скоропису тлумач паралельно читає про себе свої записи та перекладає повідомлення в усній формі, тобто відбувається одночасність читання, перекладу та говоріння, що вимагає від нього належного рівня сформованості вмінь синхронізації цих видів мовленнєвої діяльності. Під час усного послідовного перекладу без використання скоропису перекладач відтворює текст оригіналу мовою перекладу після прослуховування частини повідомлення оратора, що вимагає від перекладача добре розвинутих вмінь смислового запам'ятовування інформації. Під час послідовного перекладу з аркуша необхідності у збереженні змісту немає, тлумач сприймає (читає) письмове повідомлення та виконує в усній формі його повний або скорочений переклад залежно від комунікативного завдання. Під час перекладу з аркуша перекладач сам регулює швидкість сприймання повідомлення на МО та породження повідомлення мовою-перекладу, а відповідно їх послідовність чи синхронність. Однак, плавності мовлення можна досягти лише завдяки одночасності цих процесів (Черноватий, 2013). Варто наголосити ще на такому виді збереження інформації під час усного послідовного перекладу, як аудіозапис, тобто перекладач сприймає вихідне повідомлення, зберігає його на аудіоносії (диктофоні) та відтворює після повторного прослуховування (в навушниках) мовою перекладу.

Висновки. Аналіз наукових робіт з проблем усного перекладу, опитування усних перекладачів та власний досвід перекладу дозволив нам виділити етапи процесу УПП і СП, їх лінгвістичні особливості та психологічні механізми, врахування яких важливе для виділення як професійних вмінь та якостей викладача усного перекладу, так і етапів його методичної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко Л. О. Сутність поняття «переклад» в міждисциплінарному та перекладознавчому аспектах. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 196–201.
2. Онопченко Т.Д. Лінвопсихологічні особливості писемного перекладу ділового листування. *Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка*. 2004. В.7. С. 143–151.
3. Сімкова І.О. Теоретичні основи навчання майбутніх бакалаврів-філологів усного двостороннього перекладу в науково-технічній сфері. *Сумський державний педагогічний університет імені АС Макаренка*. 2015. С. 364–370.
4. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для вищих закладів освіти за спец. Вінниця: Нова Книга, 2013. 368 с.
5. Gerver D. A. Psychological approach to simultaneous interpretation. *Meta*. 1975. 119–173 pp.
6. Gile D. Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training. Amsterdam: Benjamins, 2009. 283 p.
7. M. Lederer. Translation. The Interpretive Model. Routledge. 2003. P. 252.
8. B. Moser-Mercer. Conference interpreting and expertise. *The Routledge Handbook of Conference Interpreting*. 2021. 386–400 pp.
9. B. Moser-Mercer. Working memory in simultaneous and consecutive interpreting. *The Routledge Handbook of Translation, Interpreting*. 2023. 129–144 pp.
10. Schmitt Peter A. Berufspraxis und Ausbildung: Was machen Übersetzer. Dolmetscher? In M. Snell-Hornby, & H.G. Höning & P. Kußmaul & P.A. Schmitt (Hrsg.) *Handbuch Translation*. –Tübingen : Stauffenburg. 1998. P. 1–5.
11. Seleskovitch D. Interpretation, a psychological approach to translating. N.Y., 1986. 85 p.
12. Shreve, G. Integration of translation and summarization processes in summary translation. *Journal of the American Translation and Interpreting Studies Association*. 1(1). 2006. 87–109 pp.
13. Van Hoof H. Théorie et Pratique de l'Interprétation, avec Application Particulière à l'Anglais et au Français. München : Hueber. 1962.

REFERENCES

1. Honcharenko, L. (2017). Sutnist poniattia "pereklad" v mizhdystsyplinarnomu ta perekladoznavchomu aspektakh. [The essence of the concept of «translation» in interdisciplinary and translation studies aspects]. *Molodyi vchenyi*. – A young scientist, 11. 196–201. [in Ukrainian].
2. Onopchenko, T. (2004). Linvopsykholohichni osoblyvosti pysemnoho perekladu dilovoho lystuvannia. [Linguistic and psychological features of written translation of business correspondence]. *Visnyk KNLU. Serii: Pedahohika*. – Bulletin of KNLU. Series: Pedagogy, 7. 143–151. [in Ukrainian].
3. Simkova, I. (2015). Teoretychni osnovy navchannia maibutnikh bakalavriv-filolohiv usnoho dvostoronnoho perekladu v naukovo-tekhnichnii sferi. [Theoretical foundations of teaching future bachelors of philology in oral two-way translation in the scientific and technical field]. *Sumskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni A.S. Makarenka*. – Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. 364–370. [in Ukrainian].
4. Chernovaty, L. (2013). Metodyka vykladannia perekladu yak spetsialnosti: pidruchnyk dlia vyshchikh zakladiv osvity za spets. [The methodology of teaching translation as a specialty: a textbook for higher education institutions]. *Vynnytsia: Nova Knyha*.- Vinnytsia: New Book. 368 s. [in Ukrainian].
5. Gerver, D. (1975). Psychological approach to simultaneous interpretation. *Meta*. 119–173 pp.
6. Gile, D. (2009). Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training. Amsterdam: Benjamins, 283 p.
7. Lederer, M. (2003). Translation. The Interpretive Model. Routledge. P. 252.
8. Moser-Mercer, B. (2021). Conference interpreting and expertise. *The Routledge Handbook of Conference Interpreting*. 386–400 pp.
9. Moser-Mercer, B. (2023). Working memory in simultaneous and consecutive interpreting. *The Routledge Handbook of Translation, Interpreting*. 129–144 pp.
10. Schmitt, P. (1998). Berufspraxis und Ausbildung: Was machen Übersetzer. Dolmetscher? In M. Snell-Hornby, & H.G. Höning & P. Kußmaul & P.A. Schmitt (Hrsg.) *Handbuch Translation*. –Tübingen : Stauffenburg. P. 1–5.
11. Seleskovitch, D. (1986). Interpretation, a psychological approach to translating. N.Y. 85 p.
12. Shreve, G. (2006). Integration of translation and summarization processes in summary translation. *Journal of the American Translation and Interpreting Studies Association*. 1(1). 87–109 pp.
13. Van Hoof, H. (1962). Théorie et Pratique de l'Interprétation, avec Application Particulière à l'Anglais et au Français. München: Hueber.